

O'ZBEK, RUS VA INGLIZ TILLARIDA TOPONIMLAR TRANSLITERATSİYASINING ME'YORIY LUG'ATINI TUZISH TAMOYILLARI

Sayidhoshimova To'tiyo Abulfayz qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
magistratura bo'limi 2-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Pedagogika fanlari doktori,
professor **Muhiddinova Xadicha Sobirovna**

***Annotatsiya.** Muayyan hududning tabiiy sharoitini, uning tarixi, jamiyatdagi o'zgarishlar va xalqning ma'naviy-moddiy boyliklarining o'ziga xosligini aks ettiruvchi geografik nomlar tilda toponimlar qatlamini tashkil etadi. Shu bois ham balki toponimlar haqida ma'lumot to'plash va bu ma'lumotlarni turli lug'atlar ko'rinishida taqdim etish nafaqat leksikografiya uchun, balki geografiya, tarix va madaniyatshunoslik fanlari uchun ham amaliy ahamiyatga ega.*

***Kalit so'zlar:** toponimiya, transliteratsiya, lug'atlar, tabiiy obyektlar, nomlash, tarjima, ekvivalent.*

Toponimikaning fanlar tizimidagi o'rnini aniqlash maqsadida, A.M. Ryabchikov (1959). S.V. Kalesnik (1961) va I.Q. Nazarov (2013) geografiya fanlari klassifikatsiyasini yaratib, toponimikaga ham ular qatoridan joy ajratishgan. Buning asosiy sababi shuki, joy nomlarida ko'pincha geografik muhitning xususiyatlari - relef shakllari, suv obyektlari, o'simlik va hayvonot nomlari aks etgan bo'ladi. Shu bilan birga, ular har qanday lisoniy va tarixiy toponimik tadqiqotlar faqat muayyan geografik hududda amalga oshirish mumkinligini hisobga olib. shu xulosaga kelishgan.

Toponimik tadqiqotlar bilan shug'ullanishni niyat qilgan har bir mutaxassis eng avvalo geografik terminlarni o'rganmog'i zarur. Chunki. xalq ko'pincha tabiiy muhitda sodir bo'ladigan har qanday voqea-hodisalarni geografik terminlar yordamida iloda etadi. Geografik terminlarni o'rganish uchun, albatta, geografi- yadan yaxshi xabardor bo'lishi kerak. Muxtasar aytganda, geografiyani yaxshi bilmasdan turib toponimika bilan shug'ullanish ishonchli natijalar bermaydi.¹

¹Toponimika [MatnJ: o'quv qo'llanma/ Q.M. Hakimov, M.T.Mirakmalov. - Toshkent: «Tafakkur avlodi», 2020. - 352 b. 13

Dunyoning ko‘plab nuqtalarida toponimlarning o‘rganilishi vujudga kelishi o‘z tarixiga egadir. Misol uchun, Buyuk Britaniyaning toponimiyasi ko‘p asrlar davomida rivojlanib kelgan. Mamlakat bo‘ylab mintaqaviy xilma-xillik saqlanib qolmoqda va ko‘plab joy nomlari muhim tarixiy va ijtimoiy-madaniy ma’lumotlarga ega. A. D. Mills Britaniya orollaridagi joy nomlari haqida gapirganda, ularning ajoyib lingvistik boyligi va xilma-xilligini ta’kidlaydi. Eng qadimgi ingliz joy nomlari neolit davrida orollarda yashagan xalqlar gapiradigan hind-Evropana tiliga borib taqaladi. Aksariyat hollarda bunday nomlar gidronimlardir: Clone, Humber, Wey. Miloddan avvalgi so‘nggi to‘rt asrda Britaniya orollari turli kelt lahjalarida gaplashadigan keltlarga joylasha boshladi. Ushbu lahjalarni ikkita asosiy guruhga bo‘lish mumkin: Galli va ingliz. Ko‘plab keltlar joy nomlari hali ham saqlanib qolgan. Miloddan avvalgi V asrda Britaniya orollariga kelgan Anglo-saksonlar keltlardan kelib chiqqan joy nomlarini olishgan. Bundan tashqari, ko‘plab aralash gibridd nomlar mavjud: Kelt va qadimgi ingliz elementlari bilan.

O‘rta Osiyo, jumladan, O‘zbekiston toponimlarini o‘rganish ham uzoq tarixga ega. O‘zbekiston toponimikasini o‘rganishda mashhur rus sharqshunos olimlari hamda tarixchilari V.L. Vyatkin, N.F. Sityakovskiy, L.N. Sobolev, S.P. Tolstov va boshqalar bu sohada juda katta ishlarni amalga oshirdilar.¹

Geografik obyektlarni nomlash va qayta nomlash masalalari bo‘yicha Respublika komissiyasi tarkibi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil 20-oktabrdagi 352-sonli qaroriga asosan yangi tarkibda tasdiqlangan. Ushbu qarorda Respublika komissiyasi va hududiy komissiyalar o‘z vakolatlariga muvofiq quyidagilarni ta’minlashlari belgilangan:²

- geografik obyektlarni nomlash va qayta nomlash bo‘yicha takliflarni takliflar kiritgan organlarga tegishli xulosalar bergan holda atroflicha o‘rganish;
- geografik obyektlarni nomlash va qayta nomlash bo‘yicha takliflarni ularning geografik obyektlarning nomlari to‘g‘risidagi qonun hujjatlari talablariga muvofiqligi yuzasidan davlat ekspertizasidan o‘tkazishni tashkil qilish;
- geografik obyektlarning tarixiy-madaniy meros, O‘zbekiston xalqining ma’naviy-etnik qadriyatlarini bilan bog‘liq nomlarini asrash, ularni asossiz qayta nomlashning oldini olish;
- geografik obyektlarni O‘zbekiston xalqining milliy an’analari va mentalitetiga yot bo‘lgan nomlar bilan qayta nomlashga va ularga nom berishga yo‘l qo‘ymaslik;

¹ <https://azkurs.org/1-toponimika-tushunchasi-va-uning-mohiyati-haqida.html>

² <https://lex.uz/docs/-2069170>

- geografik obyektlarni nomlash va qayta nomlashda mahalliychilik, oshnagog‘aynigarchilik, xizmat martabasini suiiste‘mol qilish hollarini istisno qilish;
- qarorlar qabul qilishda xolislik va oshkoralik, shuningdek geografik obyektlarni nomlash va qayta nomlash to‘g‘risidagi takliflarni ko‘rib chiqish tartib-qoidasi va muddatlariga rioya qilish;
- geografik obyektlarni odamlarning ismlari bilan, shuningdek tarixiy voqealar sharafiga nomlash va qayta nomlash sohasida belgilangan cheklovlarga rioya qilish;
- mahalliy aholining geografik, tarixiy, milliy, etnik, tilga oid va boshqa xususiyatlarini o‘rganish hamda hisobga olish;
- bir ma‘muriy-hududiy birlik doirasida geografik obyektlarga bir xil nomlar berilishiga yo‘l qo‘ymaslik;
- beriladigan nomlarning geografik obyektlar nomlarining geografik obyekt joylashgan joydagi mavjud tizimiga muvofiqligi;
- geografik obyektlar nomlarining yanglishishlarga sabab bo‘luvchi o‘xshashligini, ushbu nomlar mazmunlarining O‘zbekiston xalqining tarixi, an‘analari va madaniyatiga to‘g‘ri kelmasligini nazarda tutgan holda, istisno qilish;
- hududiy komissiyalar rahbarlari zimmasiga geografik obyektlarning nomlari to‘g‘risidagi qonun hujjatlari talablari so‘zsiz bajarilishining ta‘minlanishi uchun shaxsiy javobgarlik yuklansin.

Toponimist olimlar T. Nafasov, Z. Do‘simov, N.Oxunov o‘zbek toponimikasining rivojlanishiga, toponimlarning nominatsion (nomlanish) qonunlarini ochib berishga salmoqli hissa qo‘shdilar, ko‘plab joy nomlarining etimologiyasini aniqlab berdilar. Mazkur tadqiqot ishlarining samarasi o‘laroq, respublika hududidagi joy nomlari ancha tartibga solindi, o‘zbek xalqining milliy qadriyatlarini tarixiy nomlari tiklandi, adolat qaror topdi. Xususan, O‘zbekistonda toponimika fanining rivojlanishiga salmoqli hissa qo‘shgan olimlardan biri T.Nafasovdir. Uning “O‘zbekiston toponimlarining izohli lug‘ati” (1988) monografik asarida Janubiy O‘zbekistondagi makrotoponimlar etimologiyasi to‘liq yoritilgan bo‘lib unda mintaqadagi Boysun, Kesh, Chag‘onyon, Qarshi kabi ba‘zi tarixiy toponimlarga etimologik izoh ham berilgan.¹

“O‘zbek tili toponimlarining o‘quv izohli lug‘ati” lug‘at o‘rta maktab o‘quvchilari, kollej va litsey, oliy ta‘lim talabalariga mo‘ljallangan. Unda toponimlar

¹ Toponimika: O‘quv qo‘ll. / S. Qorayev. — T.: «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti», 2006. — 320 b. 50

joylarning linoniy ifodasi, xalq tarixining soʻzdagi bayoni sifatida, tarix, geografiya kabi qator fanlarning asosiy tushunchalari kiradi. Ona tili va adabiyot, tarix, geografiya, ekologiya fanlari oʻqituvchilari va shu ixtisoslik yoʻnalishlarida taʼlim olayotgan talabalar uchun lugʻatdagi til tarixi, tillar va xalqlar munosabatlarini oʻrgan birlamchi dalil hisoblanadi.

Oʻzbekistonda dastlabki geografik terminlarni tuzish XX asrning 30-40 yillaridan boshlangan. Garchi “Devoni Lugʻatit Turk” “Lugʻati Chigʻatoy va turki usmoni” va boshqa lugʻatlar qadimdan mavjud boʻlsa-da hozirgi zamondagi jugʻrofiy terminlar va atamalarga asosan XX asrda tartib berildi. Dastlabki jugʻrofiy lugʻatlardan biri Ibrahimovning “Geografiya atamalari” lugʻati boʻlib, 1935-yilda lotin imlosida nashr etilgan. Lugʻatda geografik nomlar bilan birga yonma yon terminlar ham berilgan. Terminlar roʻyxati betartib tasodifiy toplangan boʻlishiga qaramay, lugʻat tuzish tajribasida maʼlum ahamiyat kasbetadi. 1940 yilda prof. Mallitskiy va Gʻafurovlar tahririda nashr etilgan “ruscha – oʻzbekcha geografik terminlar lugʻati” ancha mukammal ishlangan, terminlar asosan toʻgʻri, ammo unda xalq etimologiyasidan foydalanilmagan. Shuningdek, ushbu lugʻatda ayrim geografik terminlardan, Mahmud Qoshgʻariyning “Devoni lugʻatit Turk” Sulaymon Buxoriyning “Lugʻati chigʻatoyi va turki usmoniy” XVII asrda Hindiston podshosi Boburiy Avrangzeb taklifiga muvofiq Muhammad Yaqub Changiy tomonidan yozilgan Chigʻatoycha-forscha “qilurnoma” lugʻatlaridagi soʻzlardan foydalanilmagan. Shunday boʻlsa-da “Geografiya atamalari” va “Qisqacha ruscha – oʻzbekcha terminlar lugʻati” qoʻllanmalari Oʻzbek miliy geografik terminshunosligida muhim bosqich hisoblanadi.¹

Toponimlarni bir tildan boshqa bir tilga tarjima qilishning eng toʻgʻri usuli bu transliteratsiya jaroyinidir. Transliteratsiya, ayniqsa, tarixiy nomi saqlanib qolgan joy nomlari, sobiq yoki hozirda ham mavjud shaharlar, aholi punktlari nomlarini boshqa bir tilga oʻgirishda qoʻllaniladi.

Britaniya orollarining geografik nomlari juda yaxshi oʻrganilgan. Bu orollar tabiiy chegaralari aniq belgilangan hududdir: Hebrides, Shetland Islands, the Orkney Islands, the Isles of Scilly, the Isle of Man. Buyuk Britaniyada paydo boʻlgan nomlar ingliz tilida gaplashadigan boshqa mamlakatlarda keng tarqaldi.²

Mamlakatning oʻzi va baʼzi okruglarning nomi haqida bir necha taxminlar bor. Buyuk Britaniya (Great Britain) Yevropadagi orol va uning ustida joylashgan davlatdir. U yangi davr boshida orolda yashagan britaniyaliklar xalqi etnonimining

¹ <http://hozir.org/jizzah-davlat-pedagogika-instituti-rektori-prof-v2.html?page=6>

² Артемова А.Ф., Леонович О.А Географические названия Великобритании//Иностранные языки в школе. — №5.

– 2010.— С. 60 – 67., 61

nomlariga asoslanadi. Etonim kiyim vatanani bo'yash odati uchun "rangli" degan ma'noni anglatadi. BuyukBritaniya «kichik Britaniya» (lot. Britannia minor) ga qarshiedi, hozirgi Britanni (fr.Bretan) — Fransiyaning shimoli-g'arbiy qismidagi yarim orol.

Joy nomlari birlamchi manbalarda qayd etilgunga qadar ko'p yillar davomida amalda bo'lgan mumkin, lekin ular ko'pincha o'z tarixini aks ettirmaydi, ya'ni ushbu manbaalarning paydo bo'lish vaqti haqida xabar bermaydi. Shuningdek, toponimlar nisbatan yaqinda, masalan, XIX asrda yaratilgan vaziyatda yuzaga kelishi mumkin.

Toponimlar chet mamlakatlardan kelib chiqqan elementlardan iborat bo'lsa, lug'atdagi bosh so'z va toponim shaklining leksik tavsifini inobatga olish zarur bo'ladi.

Lug'at ma'lum bir manzilga ega va ingliz tilida so'zlashuvchilar uchun mo'ljallangan. Ushbu lug'atning maqsadi ingliz tilining lug'at tarkibini tashkil etgan so'zlarni shakllari, tarixi, talaffuzi va etimologiyasiga oid barcha muhim faktlarni hisobga olgan holda alifbo tartibida taqdim etishdan iborat. Makro struktura nafaqat standart adabiy lug'at va so'zlashuv ingliz tilini, eskirgan yoki arxaik so'zlarni, balki asosiy texnik atamalarni, ko'plab dialektizmlarni ham qamrab oladi.

NOD –bu umumiy maqsadlar uchun nufuzli tushuntirish lug'ati bo'lib, u faqat Britaniya tarixiga oid ko'p sonli joy nomlarini ro'yxatga oladi va tavsiflaydi, ular batafsil qayta ishlangan va batafsil tushuntirish-entsiklopedik ta'rifga ega. Quyida ulardan ayrim namunalarni keltiramiz:

- **Brighton** / 'braɪtn / a resort town on the south coast of England; pop. 133,400 (1991). It was patronized by the Prince of Wales (later George IV) from c.1780 to 1827, and is noted for its Regency architecture.¹
- **Winchester** / 'wɪntʃɪstə/ a city in southern England, the country town of Hampshire; pop. 35.660 (1981), known to the Romans as Venta Belgarum, it became capital of the West Saxon kingdom of Wessex in 519. It is the site of Winchester College, the oldest public school in England, founded by the bishop of Winchester William of Wykeham²

¹ The New Oxford Dictionary of English 1998: 210

² <https://crosswordanswers911.net/clue/cathedral-city-in-hampshire>

- **Glastonbury** /'glæstənb(ə)ri/ a town in Somerset; pop.6.770 (1981). It is the legendary burial place of King Arthur and Queen Guinevere and the site of a ruined abbey held by legend to have been founded by Joseph of Arimathea.¹

Lugʻatning mega strukturasi zamonaviy ingliz leksikografiyasida qabul qilingan ikki qismli tuzilishga ega. Birinchi qism muqaddimani oʻz ichiga oladi, unda muallif lugʻatdan foydalanish qoidalarini koʻrsatadi, shuningdek, lugʻatning maqsadini tushuntiradi. Lugʻatning asosiy tuzilmasi juda muvaffaqiyatli tuzilgan boʻlib, unda qoʻshimchalar (qisqartmalar roʻyxati va ingliz atamalari indeksi), kirish birliklarining alifbo tartibida eng anʻanaviy va har qanday foydalanuvchi uchun qulayligi alohida ahamiyatga ega. Makro struktura deganda lugʻatning umumiy tuzilishi va lugʻatdagi leksik birliklarning ifodalanish xarakteri tushuniladi.

Lugʻatning tuzilmaviy parametrlari tahlili shuni koʻrsatadiki, lugʻat mega strukturasi tarkibiy qismlari toʻplami anʻanaviy tuzilgan.

Quyida ushbu lugʻatda maʼlumotnomalarning qayd etilishi namunasini keltiramiz:

France PROPER NOUN

A country in western Europe; population 64,400,000 (estimated 2015); official language, French; capital, Paris.

France became a major power under the Valois and Bourbon dynasties in the 16th–18th centuries, and, after the overthrow of the monarchy in the French Revolution (1789), briefly dominated Europe under Napoleon. Defeated in the Franco-Prussian war (1870–1), the country suffered much destruction and loss of life in the First World War and during the Second World War was occupied by the Germans. France was a founder member of the EEC in 1957².

NOD lugʻatining macro strukturasi foydalanuvchiga tanish boʻlgan alifbo tartibida A dan Z gacha tuzilgan. Bundan tashqari, mos yozuvlar lugʻatida leksemalarning keng doirasi mavjud:

- a) patentlangan Tovar belgilari (Muzak, Teletext, Teflon, iPod);
- b) Diniy lugʻat (Saviour, Bible Belt, Gospel, Good Samaritan, Redeemer);
- v) Tibbiy atamalar (golden hour, Down’s syndrome, friar’s balsam);
- d) IP, shu jumladan afsonalar, afsonalar, masallar qahramonlari (Pandora’s box, Zeus, Gordian knot, Artemis).

¹ <https://crosswordanswers911.net/clue/somerset-pop-festival>

² <https://www.oed.com/> - The New Oxford Dictionary of English, 1998. 561 p.

Bulgaria PROPER NOUN

A country in south-eastern Europe on the western shores of the Black Sea; population 7,100,000 (estimated 2015); official language, Bulgarian; capital, Sofia.

Part of the Ottoman Empire from the 14th century, Bulgaria remained under Turkish rule until the late 19th century, becoming independent in 1908. Bulgaria fought on the German side in both world wars. A communist state was set up by the Soviets after the Second World War, and a multiparty democratic system was introduced in 1989. In 2007 Bulgaria joined the EU¹.

Toponimlar har xil turlar bilan ifodalanganligi sababli tadqiqot ishimizda ushbu lug‘at uchun toponimlarning qaysi turlari xosligini ko‘rib chiqdik. Biz o‘z ishimizda toponim turlarining ushbu lug‘atdagi so‘zlarning umumiy soniga nisbatini tushuntirish uchun O.M.Karpova tasnifiga amal qildik.

Quyidagi 1-jadvalda toponimlar keltirilgan:

Lug‘atsahifasi	Toponimlarsoni	Jami nisbatga %	Toponimlarturlari	Toponimlarg amisollar
1	3	3%	Astionimlar Urbanonimlar	<i>Aachen, Aalborg Aarhus</i>
50	4	20%	Agoronimlar Astionimlar Godonimlar Gidronimlar	<i>AassamAass artAasses bridge Assisi</i>
100	2	4%	Astionimlar Urbanonimlar	<i>Boise Bolivia</i>
150	5	50%	Dronimlar Gidronimlar Oronimlar Makrotoponimlar Mikrotoponimlar	<i>Chad Chade Lake ChagosArchip elago Chine Chalde</i>
200	5	23%	Astionimlar Mikrotoponimlar	<i>El Paso El Salvador, Ely Elsinore</i>

¹ Oxford Handbooks in Linguistics. Jeffrey L. Lidz, William Snyder, Joe Pater. Linguistics Online Publication: Print Pub, Jul 2016. 192 p.

Misollardan ko‘rinib turibdiki, yuqorida sanab o‘tilgan toponimlar asosan Buyuk Britaniyaning o‘rta asrlariga taalluqli bo‘lsa, toponimlarning yana bir guruhi so‘nggi davrga tegishli bo‘lib, 19-asrdan boshlab yangi davrni tavsiflaydi, masalan:

Bath /'but/ is a city in Somerset, South West England.

- A city by Elizabeth I granting it a Royal Charter in 1590 and a county borough in 1889. The city became part of Avon in 1974; since Avon’s abolition in 1996, it has been the principal center of Bath and North East Somerset.¹

Ushbu turdagi toponimlar tarixiy ma’lumot bilan ham taqdim etiladi:

- **Lincoln** /'lɪŋkən/ 1 a city in eastern England, the county town of Lincolnshire; pop. 81.900 (1991). It was founded by the Romans as Lindum Colonia. 2 the state capital of Nebraska; pop.191.970 (1990). Founded as Lancaster in 1856, it was made state capital in 1867 and renamed in honor of Abraham Lincoln.²

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, har bir IP turli jihatlar bo‘yicha qimmatli ma’lumotlarga ega: tarixiy, madaniy, geografik, siyosiy, lingvistik va boshqalar. Umuman olganda, NOD ingliz tili va madaniyatining hozirgi holatini aks ettiradi.

Toponimlar muayyan geografik obyektlarni bir qancha o‘xshash obyektlardan ajratib beribgina qolmay, balki axborot tashuvchisi hamdir. Ularning har biri o‘ziga xos yaratilish tarixiga ega: ba’zi geografik nomlar hududning o‘ziga xos xususiyatlarini aks ettirish uchun tuzilgan, boshqalari–bu joylarda sodir bo‘lgan voqealar, bu toponim yaratilgan davrning uchinchi voqeliklari va hokazo. Bu ma’lumotlarning barchasi geografik nomning semantic qismida–topografik asosda mavjud.

Qishloq va shaharlarning aksariyat nomlari transkripsiya yordamida ingliz tiliga tarjima qilingan, masalan, *Lopatino - Lopatino, Krasny Yar - Krasnyy Yar, Molgachi - Molgachi, Kurumoch - Kurumoch*. Shubhasiz, turkiy va fin-ugor tillaridan kelib chiqqan bunday nomlarni hatto rus tilida so‘zlashuvchilar uchun ham talaffuz qilish oson emas va ingliz tilida so‘zlashuvchilar uchun tushunish va ko‘paytirishda qiyinchiliklarga olib keladi.

¹ The New Oxford Dictionary of English 1998:138

² The New Oxford Dictionary of English 1998:944

Ma'lumki, transliteratsiya oddiy komputer dasturlari yordamida amalga oshirilishi mumkin. Transliteratsiya muammosiga o'zbek va ingliz alifbosi o'rtasida kamroq duch kelish mumkin, ammo rus tili va ingliz tili yuzasidan bunday deyish mushkul. Rus harflarini lotin tiliga tarjima qiladigan komputer dastur rus alifbosining 33 ta harfining ingliz tiliga quyidagi muntazam yozishmalariga asoslanadi:

Jadval 1. Transliteratsiya paytida rus tilidagi harflarini ingliz tiliga o'tkazish

a	Б	в	г	д	е	Ё	ж	З	и	й	к	л	м	н	о	П	р	с	т	у	ф	Х	ц	Ч	ш	щ	Ъ	Ы	Ь	Э	Ю	Я
a	b	v	g	d	e	y	z	Z	i	j	k	l	m	n	o	P	r	s	t	u	f	K	c	C	s	sh	'	y	'	e	y	y
					o	h																h		h	h	ch	'			”	u	a

Ingliz tilidan rus tiliga tarjima qilganda manba tilining 26 harfi maqsadli tilning 33 imkoniyati orasida o'zining tabiiy muvofiqligini topadi.

Jadval 2. Transliteratsiya paytida ingliz harflarini rus tiliga o'tkazish namunasi

a	B	c	D	e	F	g	h	i	j	k	L	m	N	O	p	q	R	s	T	U	v	kh	c	ch	y
a	Б	к	Д	e	Ф	г	х	и	й	к	Л	м	Н	О	п	кв	Р	с	Т	У	В	х	ц	ч	й

Tahlil qilingan ishda Metatron, Xastur, Ligur, Agnes (V. Filippov tarjimasida), Adam, Pepper nomlari transliteratsiya qilingan. Transliteratsiya orqali tarjima qilish printsipiga ko'ra, bu nomlarning asl nusxalaridagi har bir harf tarjima qilingan versiyalarda muntazam yozishmalarga ega (bu printsipdan chetga chiqish grafik ekvivalentlikning pasayishini ko'rsatadi).

Quyida, grafik ekvivalentlikni hisoblash jarayonini bir nechta misollar bilan ko'rsatamiz:

Jadval 3. "Muqobil belgilar" kitobidan transliteratsiya qilingan ismlarning harfiy yozuv shakllari

Metatron	Hastur	Ligur	Agnes
↓↓↓↓↓↓↓↓	↓↓↓↓↓↓	↓↓↓↓↓	↓↓↓↓↓
Метатрон	Хастур	Лигур	Агнес

Adam	Pepper
↓↓↓↓	↓↓↓↓↓↓↓
Адам	Пеппер

Bunday nomlarning asl nusxaga mos kelishi 100% tashkil etadi, bu transkripsiyada bo'lgani kabi, quyidagi sxemalar bilan belgilanadi:

Jadval 4. Transliteratsiya orqali tarjima qilingan nomlarning grafik ekvivalentligi

Asliyat	M. Yurkan tomonidan qo'llangan shakl	% mos keladi	V. Filippov tomonidan qo'llangan shakl	% mos keladi
Metatron	Метатрон	100	Метатрон	100
Hastur	Хастур	100	Хастур	100
Ligur	Лигур	100	Лигур	100
Agnes	Агнесса	60	Агнес	100
Adam	Адам	100	Адам	100
Pepper	Пеппер	100	Пеппер	100

M. Yurkanning rus tiliga tarjimasida Agnes nomining an'anaviy versiyasidan foydalanadi – Agnes. Ushbu maqolada ushbu misol faqat boshqa tarjima bilan taqqoslash uchun (va grafik ekvivalentlikni hisoblashni ko'rsatish uchun) berilgan.

1, 2, 3-jadvallarda keltirilgan nomlar va ularning tarjimalarini tahlil qilgandan so'ng, ushbu asardan rus tiliga tegishli nomlarni o'tkazishda uchta usul qo'llanganligini ko'rish mumkin: transkripsiya, transliteratsiya va aralash tip. Transkripsiya va transliteratsiya ekvivalentlikni hisoblash usuli sifatida xizmat qilishi mumkin va grafik ekvivalentlik yoki nomlarning asl va tarjima variantlari grafemalarining mos kelish darajasi fonetik ekvivalentlikdan yuqori.

Buni fonetik ekvivalentlik bir til tovushlarining boshqa til harflari bilan mos kelish darajasi ekanligi bilan izohlash mumkin; bunday nisbat har doim ham bir ma'noli emas, bu ham miqdoriy, ham sifat jihatidan farqlarni keltirib chiqaradi.

Sodda qilib aytganda, transliteratsiya vazifasi asl matnni boshqa tilga transliteratsiya jarayonida qaytarishdir. Ammo o'zbek-rus, o'zbek-ingliz transliterativ shakllarda bu holatni ko'rmaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oxford Handbooks in Linguistics. Jeffrey L. Lidz, William Snyder, Joe Pater. Linguistics Online Publication: Print Pub, Jul 2016. 192 p.
2. Артемова А.Ф., Леонович О.А Географические названия Великобритании//Иностранные языки в школе. — №5. — 2010.— С. 60 – 67., 61
3. <https://www.oed.com/> - The New Oxford Dictionary of English, 1998. 561 p.
4. Toponimika [MatnJ: o‘quv qo‘llanma/ Q.M. Hakimov, M.T.Mirakmalov. - Toshkent: «Tafakkur avlodi», 2020. - 352 b. 13
5. Toponimika: O‘quv qo‘ll./ S. Qorayev. — T.: «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti», 2006. — 320 b. 50
6. Oxford Handbooks in Linguistics. Jeffrey L. Lidz, William Snyder, Joe Pater. Linguistics Online Publication: Print Pub, Jul 2016. 192 p.
7. <https://azkurs.org/1-toponimika-tushunchasi-va-uning-mohiyati-haqida.html>
8. <http://hozir.org/jizzah-davlat-pedagogika-instituti-rektori-prof-v2.html?page=6>
9. <https://crosswordanswers911.net/clue/cathedral-city-in-hampshire>
10. <https://crosswordanswers911.net/clue/somerset-pop-festival>